

לשכת רב הקמפוס

הפקולטה למדעי היהדות

דף שבועי

פרשת תזריע, תשס"ח*
מספר 750

מאת המרכז ללימודי יסוד ביהדות
ע"ש הלנה ופאול שולמן

נגע הצרעת – על שום מה?

פרשת תזריע עוסקת ברובה בסימני הטומאה והטהרה של סוגי הצרעת, ופרשת מצורע מוקדשת ברובה לקרבנות שעל המצורעים להקריב אחרי טהרתם. על אף עיסוק רב זה בנגע הצרעת, אין פרשיות אלו מבארות, אף לא ברמז, מדוע טומאה זו שבצרעת, ומדוע מחלה קשה זו פוגעת בבני אדם.

אמנם במסכת כתובות (עז ע"ב) אומר ר' יוחנן: "מפני מה אין מצורעין בבבל, מפני שאוכלין תרדין ושותין שכר ורוחצין במי פרת", מכאן שסיבת הצרעת היא טבעית-היגיינית. אבל על הכתוב "ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחזתכם" (ויק' יד: לד) אומר מדרש תדשא: "לא תהיו סבורים שהיא מקרה, אלא בשביל לחזור בכם הבאתי על הבתים צרעתי, ונתתי נגע" - מאתי תהיה המכה".¹ ואכן הלשון "ונתתי נגע צרעת" מדגיש שמאת ה' הייתה זאת, והצרעת יש לה תכלית חינוכית.

בספרות חז"ל יש ארבע רשימות של חטאים הגורמים לנגע הצרעת, וכולן משל אמוראי ארץ ישראל, והן שונות זו מזו במעט או בהרבה. בבבלי ערכין (טז ע"א) מונה ר' יוחנן שבעה חטאים. ברשימת ויקרא רבה יז, ג (עמ' שעד-שעז) מצויים עשרה חטאים, אחד מהם בשם ר' יצחק בן אלעזר. מדרש תנחומא מהדורת בובר (מצורע י, כד ע"ב - כה ע"ב) ותנחומא הנדפס (מצורע ד) מונים אחד עשר חטאים ועוד שניים של "יש אומרים". במדבר רבה ז, ה מונה אף הוא אחד עשר חטאים ועוד שתי תוספות, אך רשימתו שונה מרשימת תנחומא. לא נמנה כאן את כל פרטי הרשימות וההבדלים ביניהן (שהם עניין למחקר מיוחד), אך נציין רוב הדרשות הנסמכות על רמזי לשון. במדרשים נמנים תשעה חטאים הנסמכים על לשונות מפורשים או מקרים מפורשים של צרעת:

- א. גזל, על-פי הכתוב בצרעת הבית "ופנו את הבית" (ויק' יד: לו),² כך בבלי ערכין.
- ב. עין הרע או צרות עין, על-פי הנאמר שם,³ כך בכל ארבעת הרשימות.
- ג. חושב מחשבות שקר, מהצרעת שנצטרעה יד משה (שמ' ד: ו) על שהעליל על ישראל "והן לא יאמינו לי ולא ישמעו בקלי" (שם: א).
- ד. גזול דבר שאינו שלו – מעוזיה המלך שנצטרע כשנטל לעצמו את הכהונה (דבה"ב כו: טו-כא). כך בויקרא רבה, בתנחומא ובבמדבר רבה מכונה חוטא זה "הנכנס בתחום שאינו שלו".

* גיליון זה מוקדש לזכרה של הגב' הלנה שולמן (לבית פילפרויד) ע"ה. נפטרה בי"ז אדר א' תשס"ח (22/02/08).

¹ מדרש תדשא המכונה גם ברייתא דר' פינחס בן יאיר, מודפס באוצר המדרשים, עמ' 475-486. ענייננו מובא בעמ' 482. נעיר שגם הלשון "נגע" והפועל נ-ג-ע בבניין פיעל מורים במקרא על מכה מאת ה'.
² שמתוך פינוי הבית מתגלה רכוש גזול שהיה בו.
³ כיוון שבפינוי הבית נגלה כלי שביקשו לשאול מבעל הבית, וזה טען אז שאין לו, על-פי ויקרא-רבה יז, ב, עמ' שעג.

ה. לשון הרע – מצרעת מרים (במד' יב). כך בויקרא רבה ובתנחומא, בבמדבר רבה, בכינוי "לשון שקר".

ו. גסות רוח, הנלמדת בויקרא רבה גם מצרעת עוזיה, שנאמר בו "וכחזקתו גִבָּה לְבוּ עַד לְהַשְׁחִית" (דבה"ב כו:טז). כך בבלי ערכין ובויקרא רבה, אולם בתנחומא ובבמדבר רבה נלמד חטא זה מנעמן הארמי שהיה מצורע, וכתוב בו כי "היה איש גדול לפני אדניו ונשא פנים" (מל"ב ה:א).

ז. חילול השם הנלמד מגיחזי, שדבקה בו צרעת נעמן, משביקש ולקח מנעמן מתנה יקרה תמורת הריפוי הפלאי שריפא אלישע את נעמן (שם כ-כז). כך ברשימות ויקרא רבה ובבמדבר רבה, ואילו בבלי ערכין מייחס לגיחזי חטא אחר, והוא –

ח. שבועת שווא, מתוך הנאמר שם "ויאמר נעמן הוֹאֵל" (כג), לשון הנדרש לעניין אֶלָּה ושבועה. ט. שפיכות דמים – מתוך הקללה בצרעת שקילל דוד את בית יואב, כשרצח יואב בערמה את אבנר (שמו"ב ג:כט). כך בגמרא ערכין, ויקרא רבה ובבמדבר רבה.

עוד חטאים הגורמים צרעת נדרשים ברשימות השונות מתוך רמזי לשון עקיפים: עבודה זרה, גילוי עריות, קללת השם, גִבָּה, שילוח מדנים בין אחים ועיוות הדין בידי דיין. מכל זה עולה שלא קל לעמוד על יצירתן וגיבושן של ארבע רשימות אלו.⁴ ואולם עלינו לשאול: האומנם אין התורה מגדת לנו, או לפחות רומזת לנו, את טעמה של פרשת המצורע ואת הסיבה למחלה קשה זו והטומאה שבה? נראה שהתשובה לכך מצויה בשני פסוקים שבפרשת כ"י-תצא (דב' כד:ח-ט):

הַשֹּׁמֵר בְּנִגְעַת הַצִּרְעָתָה לִשְׁמֹר מְאֹד וּלְעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר יֹרֶוּ אֶתְכֶם הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם, כֹּאֲשֶׁר צִוִּיתֶם תִּשְׁמְרוּ לְעֲשׂוֹת. זְכוּר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה ה' אֶל-לְהִיךְ לְמֵרִים בְּדֶרֶךְ בְּצִאתְכֶם מִמִּצְרַיִם. ופירוש הדברים: כשתלקה במחלת הצרעת, הדעת נותנת שתפנה לרופא. אומרת התורה: פנה גם אל הכוהן ושמע להוראותיו. וכל-כך למה? עליך לזכור מה קרה למרים ומה אמר ה' למשה על סיבת צרעתה: "ואביה ירק ירק בפניה הלא תפֹּלֵם שבעת ימים, תִּסָּגֵר שבעת ימים מחוץ למחנה ואחר תִּאָּסֵף" (במ' יב:יד). הפסוק מבהיר שהצרעת באה מה', והיא מעין יריקה של הבורא לתוך פני הנפגע. לכן על המצורע להיות בכעין נידוי, מרוחק מהציבור ומכל קודשי המקדש. מעתה ברור שאמנם הרופא ניתנה לו רשות לרפא,⁵ אולם על הכוהן לוודא שכל זמן שהצרעת מתפתחת וקיימת, יהיה המצורע בטומאתו ובנידויו.

מפשט המקראות נראה שאותה "יריקה בפרצוף" מאת הקב"ה, בכל ההיקריות שמפורשת בהן הצרעת כעונש – החטא המשותף הגורם לה הוא פגיעה בסמכות ובתפקיד שהטיל ה' על בחיריו (לאותו תפקיד). **במרים**: ערעור על מעלת הנבואה הייחודית של משה; **בעוזיה**: ערעור על בלעדיות עבודת הכהונה שבידי בני אהרון; **בגיחזי**: סתירת דברי רבו, הנביא אלישע, שסירב לקבל שכר או מתנה מנעמן (מל"ב ה:טו-טז). בזה פגע גיחזי במעלת הנביא שבישראל והציגו כמעין מכשף בשכר. גם את האות שנתן ה' בידי משה, שידו הפכה מצורעת לשעה קלה, שחז"ל דרשוהו כמעין עונש למשה,⁶ ניתן לפרש בכיוון זה: גערה במשה על שהתעקש בסירובו לקבל עליו את השליחות שה' ייעד לו.

פגיעה בסמכות שליח ה' והסירוב להישמע לשליחותו הם פגיעה בסמכותו ובשלטונו של ה' עצמו. וכשם שהאב יורק בפניהם של בן או בת הכופרים בסמכותו – וכך הם מנוודים ומורחקים מהבית, כך המסרב לסמכות האב העליון, הוא הקב"ה, ראוי שיורחק מבית ישראל, מהעדה הקדושה ומכל קודשי המקדש שהוא שולחן גבוה של האב.

במקרא יש שני סיפורים על אודות מצורעים ויש בהם כדי לאשש את סמכות נביא ה': המצביא הארמי נעמן, שמצורע היה, זלזל בהוראת הנביא אלישע, ואחר-כך, מששמע בקול

⁴ תמיהות רבות יש בהן, כגון: שני חטאים הנלמדים ממקרא אחד, והם: צרעת הבית, צרעת עוזיה, מעשה גיחזי וחטא אחד שברשימות שונות נדרש ממקראות שונים: גסות הרוח, שפיכות דם, שבועת שווא, גִבָּה. בבלי ערכין דורש לשון הרע מתוך רמז לשון בתהלים קא:ה, ואילו צרעת מרים, שמפורש בה שבאה מתוך חטא, חסרה ברשימתו. אולי ביקש לחוס על כבוד הנביאה?

⁵ על-פי בבלי בבא קמא פה ע"א.

⁶ ראו לעיל.

הנביא, נתרפא מיד (מל"ב ה: א-יד). הנה הוא למד ולימד "כי יש נביא בישראל" (שם ח), וכי "אין א-להים בכל הארץ כי אם בישראל" (שם טו); ארבעת המצורעים שהיו מחוץ למחנה, בפתח השער של שומרון (מל"ב ז), סופם שעל-ידם הייתה תשועה בישראל. כאשר ניבא אלישע הנביא בעת המצור והרעב: "כעת מחר סָאָה סְלֵת בשקל וסָאָתִים שעָרִים בשקל בשער שְׁמֶרוֹן" (שם א), זלזלו בו בתחילה ולעגו לו. והנה על-ידי ארבעת המצורעים נתגלגל שדבר הנביא נתאמת לעיני כול.⁷

מנחם בן-ישר

המכון לתולדות חקר המקרא היהודי, בר-אילן

המכללה האקדמית אשקלון

הדף מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע

⁷ לפי דרשת חז"ל (בבלי סוטה מז ע"א) שארבעת המצורעים היו גיחזי ובניו, יש כאן מעין תיקון הפגם: גיחזי שהביא לזילות הנביא והנבואה מביא עתה להאדרתם.